

ESTERHÁZY PÁL HERCEG ADOMÁNYA AZ ORVOSI TUDOMÁNYOS MUNKA TÁMOGATÁSÁRA.

Írta: GRÓSZ EMIL dr. egyetemi tanár.

Esterházy Pál herceg az orvosi tudományos munka támogatására különös figyelemmel a népegészségügyre, 10 éven át évente 30,000 pengőt, összesen 300,000 pengőt adományozott.

Célja, hogy az orvosi tudomány terén eredményesnek látszó kutató munkák megindulásának, vagy kutatásának és kiváló tehetségű fiatal orvostudósok fejlődésének anyagi akadályait elhárítsa. Az actio eredményességének biztosítására szolgál annak teljes függetlensége és módszerei megválasztásában szabadsága.

Esterházy Pál herceg eszméjének megvalósítására orvosszakemberekből álló tanácsadó bizottságot kért fel, melynek tagjai: Johan Béla államtitkár, báró Korányi Sándor, Grósz Emil, Verebélj Tibor, Herzog Ferenc, Szent-Györgyi Albert egyetemi tanárok.

A testület megbírálja a támogatásért beérkező kéréseket s javaslatokat, s a rendelkezésre álló összeget kevés fiatal szakember között osztja fel, hogy a kitűzött cél elérése annál jobban biztosítva legyen. A támogatásban részesülők munkásságukról jelentést tartoznak tenni. Az actio vezetését s a tanácsadó bizottság javaslatai felett a döntést az adományozó herceg magának tartotta fenn.

Esterházy Pál herceg ez adományával az orvosi tudományos munkáknak kétségtelenül nagy lendületet fog adni. Erre pedig nagy szükség van.

Az orvosi tudományos munka és az oktatás központjai Németországban, Ausztriában és Magyarországon az egyetemek. Franciaországban, Angliában és az amerikai Egyesült Államokban a bűvárokódás főleg e célra létesített külön intézményekben folyik. Ilyen intézmények főleg a társadalom áldozatkészségéből keletkeztek.

Ezek közül nálunk a legismertebb a Rockefeller-alapítvány, melynek célja az emberiség jólétének előmozdítása és pedig az egész világon. A cél elérése érdekében alkalmazott módszerek változnak. A leghatalmasabb eszköz a *kutatás*. Kezdetben igen széles területre terjedt ki. Később koncentrálták egyes feladatok megoldására, miáltal az eredmények elérését elősegítették. 1936-ban közel 12 millió dollárt osztottak szét és pedig 130 intézményt, 222 kutatót, 700 ösztöndíjast és 70 szakértőt támogattak. Az alapítvány működése 53 államra terjedt ki, a rendelkezésre álló összeg kétharmadát az Egyesült Államok, egyharmadát a külföld kapta. A program a természettudományokra,

a socialis orvosi tudományokra, a humanitásokra és a közegészségügyre terjed ki.

Az Egyesült Államokban az alapítványok egész sora szolgál hasonló célokat. Angliában a Lister Institut, s legújabban a Nuffield-alapítvány, Franciaországban a Pasteur intézetek képezik az orvosi tudományos búvárkodás középpontjait.

Az elért eredmények felkeltették a német tudományos körök figyelmét és a *szellemi* tudományok nagytekintélyű képviselője, Harnack II. Vilmos német császár elé memorandumot terjesztett, melyben őszintén kifejtette, hogy a *természettudományi* kutatásban Németország háttérbe szorult. Ezen a helyzeten kutató intézetek alapítása segítene. Németország nagyságának két pillére : a véderő és a tudomány. A tudományos munka előmozdítására társulat alapítását ajánlotta.

A német császár a memorandumot gondosan áttanulmányozta, annak javaslatait elfogadta, s a berlini egyetem százéves jubileumán 1910-ben bejelentette «a Vilmos császár társaság» megalakítását, melynek feladata természettudományi kutató intézetek alapítása s fenntartása. Azt is közölte, hogy a társadalom máris 10 millió márkát bocsátott rendelkezésére s ezzel a Humboldt által több mint 100 évvel ezelőtt kijelölt programot, hogy az egyetemek és akadémiák mellett tudományos intézmények is létesüljenek, megvalósította.

A lefolyt negyedszázad alatt 32 kutató intézet létesült, ezek közül 7-et a háború előtt, 8-at a háború alatt s a többi a háború után alapították. Az egyesület tagjainak száma 200-ról 700-ra emelkedett, kik még most is évente 3 millió márkát adnak tudományos munka támogatására. A gazdasági krízis folytán a birodalom is jelentékeny összegeket bocsátott rendelkezésre a nélkül, hogy a társulat autonómiáját esorbította volna.

Nagyon tanulságos, hogy a társulatot a császárság, a weimari alkotmány és a harmadik birodalom egyaránt támogatta.

A fizikai, kémiai, biológiai és a szellemi tudományok kutató intézeteiben igen intensiv munka folyik. Az orvosi kutatás terén a kísérleti gyógyítás intézete, a berlini agykutató intézet, a müncheni pszichiatriai intézet, a heidelbergi orvostudományi kutató intézet, mely a fizikai, kémiai, physiologiai kutatást a klinikaival egybefoglalja, nagy eredményeket értek el. Ez eredményeket a véderő, a gazdasági élet nagy mértékben hasznosította. Pedig a tudósoktól sohasem kívánták, hogy bizonyos gyakorlati célok megvalósítására törekedjenek. Irányadó volt Humboldt mondása, hogy a tudomány gyakran akkor ontja leggazdagabb áldását az életre, amikor attól látszólag eltávolodik. Az is tanulságos, hogy milyen nagy áldozatokra s milyen gazdag felszerelésre volt szükség arra, hogy számbavehető eredményeket lehessen elérni. Ennek az a magyarázata, hogy ma részletmunka folyik. Régente egyes nagy geniek a legegyszerűbb eszközökkel alapvető felfedezéseket tettek : Newton a gravitatio törvényét az almának fájáról való leeséséből állapította meg. Faraday az elektromosság törvényeit kis vas- és fadarabokkal állapította meg. Jenner és Semmelweis módszer egyszerű megfigyelés volt. Ma azonban a részletmunka igen költséges felszerelést, eszközöket, kísérleti anyagot igényel. E munka példája a Röntgen, Rutherford, Banting eredményeihez szükségelt és igénybevett anyagi erő. Szent-Györgyi Groningenben a rendelkezésére állott kis laboratóriumban nem boldogult s örömmel fogadta el a meghívást

Cambridgebe, hová Rockefeller-ösztöndíjjal ment. De a kitűzött problémáját csak a Mayo-klinika laboratóriumában tudta megoldani, hol a vágóhidak óriási mellékvese-anyaga állott rendelkezésére az ascorbinsav előállítására. Szegeden is nagymennyiségű paprikára, felszerelésre és segédszemélyzetre volt szüksége. De természetesen a fődolog marad ésen munkában is a *talentum*.

Nálunk gróf *Klebelsberg Kuno* ismerte fel a természettudományi kutatás jelentőségét és fontosságát s ezért kezdeményezte 1925-ben a természettudományi kongresszust, melyet Magyarország kormányzója 1925. február 25-én kéziratával hívott össze, s melyben azt mondta, hogy «*az országnak nemzeti szerencsétlenségeink következtében megfoghatkozott erejét a tudás hatalmával kell meghatározni*». E kongresszus alkalmával újból felmerült külön kutató intézetek felállítása. Többen azt a véleményt nyilvánítottuk, hogy szegénységünkben erre aligha gondolhatunk, hanem inkább arravaló fiatal tudósoknak a meglévő intézetekben a munkájukhoz szükséges felszerelést és a megélhetés lehetőségét kell biztosítani.

Ezen megfontolás eredménye a természettudományi alap és a Széchényi tudományos társaság. Előbbi dotálására a költségvetésben kezdetben 150,000 pengő volt előirányozva, mely összeg, sajnos, a gazdasági krízis folytán 30,000 pengőre apadt. Utóbbi első elnöke *Popovics Sándor* volt, ügyvezető-főtitkára s lelke *Schimanek Emil* műegyetemi tanár. Az ipar áldozatkészsége lehetővé tette, hogy kezdetben évi 150,000—200,000 pengőt oszthattak szét, de még most is 60,000—80,000 pengő áll rendelkezésre.

E két nagy intézmény azonban a természettudományok összes területére kiterjed s így természetesen az orvosi tudományok csak egy részét kaphatták. A társaság fennállása óta így is kb. 200,000 pengőt adott orvosi tudományos munkákra.

A természettudományi tanács inkább az elméleti, a Széchényi tudományos társaság pedig az alkalmazott gyakorlati tudományokat támogatja. Az orvosi tudományos munkát néhány éven át br. Kornfeld is jelentős összeggel támogatta és pedig br. Korányi Sándor közvetítésével. Az inflatio idejében a gr. Apponyi Albert elnöklésével működő tudománymentő bizottság igyekezett a társadalom részéről rendelkezésre bocsátott összegből a tudományos munkát istápolni. Ennek hároméves működéséről annakidején beszámoltam, s azért szüntettük be, mert éppen a természettudományi alaptól és a Széchényi tudományos társaságtól azt vártuk, hogy az orvosi tudománynak nem lesz többé szüksége *mentésre*, hanem csak *támogatásra*. Sajnos, nem így történt. Az 1931. évi krízis a tudományos munka anyagi előfeltételeit nagyon meggyengítette, s a Rockefeller-alapítvány segítsége is megcsökkent, úgyhogy ma újból *válságos* helyzetről beszélhetünk. E mellett mindig újabb s újabb feladatok és szükségletek merülnek fel. Szent-Györgyi igen helyesen a következő szavakkal jellemzi a helyzetet: «*A biológiában soha sincs vége a tudományos vizsgálatoknak, mert minden újabb lépés következő újabb lépés kiindulása*».

A népegészségügy is új követelményeket támaszt s eddig sohasem ismert méretekben igényli a tudományos kutatást.

A tudományos testületek, az orvosi fakultások felterjesztéseikben a jövőt igen sötét színekkel festik meg. Az orvosi tudományos kutató munka egyik kiváló képviselője, Beznák Aladár dr., az élettan egye-

temi nyilvános rendes tanára szokott őszinteségével egyízben azon meggyőződésének adott kifejezést, «hogyha sürgősen és erélyesen nem biztosítjuk az orvosi tudományos munka lehetőségét, akkor néhány év alatt elmaradunk a haladó orvosi tudománytól».

Ilyen körülmények között nyújt Esterházy Pál herceg az orvosi tudománynak segítséget.

Az orvosi tudományos munka támogatása Esterházy Pál herceg saját gondolata, melyet néhány szakemberrel közölt, kiknek véleményét meghallgatva, 1938 január 10-én értekezletet tartott az általa kiválasztott bizottság tagjaival s ennek alapján írta ki a pályázatot, melynek szövegszerű szövegét alább közöljük.

Nincs kutató-intézet alapításáról szó, erre hiányoznak az előfeltételek, de nem is volna célszerű, hiszen a talentumok érvényesülésére teljesen szabad tért óhajt nyújtani. A pályázat azon feltétele, hogy egyetemi oklevelet kíván, annyit jelent, hogy a támogatás nem charitatív jellegű egyetemi tanulmányok elvégzésére, vagy az egyetemi tanulmányok alatt végzett szárnypróbálgatásokra, ellenkezőleg, az a megfontolás, hogy a fiatalság akkor fogjon tudományos problémák megoldásához, amikor egyetemi tanulmányai után általános természet-tudományi és orvosi ismeretekre tett szert. Azért nincs az orvosi diploma megjelölve, mert lehetséges, hogy physikus vagy chemikus foglalkozik az orvosi tudományok fejlődésére döntő fontosságú problémákkal. Sőt, ha előfordulna, hogy egészen kivételes nagy talentum egyetemi hallgató korában valamely teljesen új igazság nyomán van s erről a bizottság tagjai megbízható forrásból értesülnek, az adományozó herceg keze nincs merev szabályokkal megkötve, s a bizottság javaslatára még ilyen esetben is segítséget nyújthat.

Arról sincs szó, hogy egyes intézmények hiányos alapfelszereléseit pótolja. Ma a tudományos intézetek felszerelése úgy a tudományegyetemeken, mint a Műegyetemen olyan hiányokat mutat, melyek csakis egy nagy beruházási hitellel egészíthetők ki, s lehet, hogy nem ott van az arra való ember, ahol az alapfelszerelés pótlása az egész évi összeg reáfordításával történne.

Az az intentio, hogy a talentum munkássága lehető legyen. Ezért mondja a pályázati hirdetés, hogy a pályázó jelölje meg, milyen összegre van szüksége saját személyére, s milyenre a dologi kiadásokra. Éppen a Széchényi tudományos társulat és a természettudományi alap által nyújtott támogatásoknál, melyek kizárólag vagy főleg dologi kiadások fedezésére szolgálnak, tapasztalhattuk a nehézségeket, melyekkel az a fiatal tudós küzdött, kinek megélhetése nincs biztosítva. A munkába való elmélyedés azt hívánja, hogy a létminimum biztosítva legyen. Éppen ezért az évi 30,000 pengő elforgácsolása nem volna hívánatos, hanem legfeljebb 4—5 egyén támogatására szolgáljon. A bizottság tagjainak elég tapasztalatuk van abban, hogy az egyetemi ifjúságnak nyújtott több félszeglynél mennyivel többet érnek azok az ösztöndíjak, melyek kevesebb, jól kiválasztott tehetséges és szorgalmas hallgatók gondtalan megélhetéséről, tanulásáról és dolgozásáról gondoskodnak. A segítség koncentrálása a nagy amerikai alapítványok programjához tartozik.

A pályázatban megkívánt részletes adatok a bírálatot megkönnyítik ugyan, de a pályázó egyénisége a fődolog, erről nyújthat felvilágosítást az esetleges főnökének véleménye. Azért esetleges, mert a pályázás

mindenki számára nyitva áll. A beérkezett kérvényeket a bizottság mérlegeli, s amennyiben az illető szakma a bizottságban nincs képviselve, a megfelelő szakértő meghívást nyer.

A kérvények teljes objectív megítélése mindenképpen biztosítva van, s az odaítélés igazságosságának őrzője s biztosítója az adományozó személyisége. Az Esterházy nemzetség 800 éven át a hadvezérek, az államférfiak egész sorát adta az országnak. Nagy királynénk, Mária Terézia magyar kancellárja Esterházy Ferenc volt, neki mondta halálos ágyán 1780. nov. 28-án: «én meghalok, mondja meg nemzetének, hogy hálával emlékeztem meg róla utolsó percemig».

Esterházy Pál családja 250 év előtt kapta a hercegi címet, s annak tagjai a tudomány és művészet pártolásában előljártak, s Pál herceg elhatározása méltó nemzetsége nagy multjához.

Carnegie 1882-ben megírta a «gazdagság evangéliumát» s ennek értelmében nagy összegeket adott a kultúra javára. Esterházy Pál herceg nagy ritkán közli a nagy közönséggel kulturális és humanitárius adományait. Adott esetben adományát már a példaadás kedvéért is nyilvánosságra kellett hozni. Nagyon kívánatos, hogy mások is kövessék, s a tudományos munkát felkarolják.

Gr. Klebelsberg Kuno azt mondta: «A magas műveltség, a tudomány, az irodalom és a művészet nem mezei virág, hanem üvegházi növény, mely csak akkor virul, ha tisztos megélhetésének magasabb hőmérséklete veszi körül és nem hervasztja el a szegénység, a nyomor dermesztő fagya».

Más alkalommal azt mondta: «A valódi tudományosság meleg-házi növény, melynek szüksége van a nemzet szeretetének melegére».

Különb. Bismarck is azt mondta 1871-ben Rodenbach kormánybiztosnak a strassburgi egyetem újjászervezésekor, hogy ne kímélje az aranyat s Roussy a párisi egyetem új rectora székfoglalójában a kutatás fontosságát fejtegette.

A tudomány pártolása az ország érdekében való legjobb befektetés.

Esterházy Pál herceg adománya az ország javára értékes gyümölcsöket fog termelni.

Pályázati hirdetés.

Az orvosi tudományos kutató munka támogatására 10 éven keresztül évi 30,000 pengőt bocsátok rendelkezésre.

Azok, akik ez összegből részesedni óhajtanak, pályázatukat 1938. február hó 15-ig bezárólag *«Esterházy Pál herceg titkári hivatal»-ába küldhetik be, Budapest, I. Tárnok-utca 9.* A kérvényhez csatolni kell:

- a) születési anyakönyvi kivonatot,
- b) kimerítő curriculum vitae-t,
- c) hatósági nemzethűségi bizonyítványt. Közszolgálatban állók nál ezt a hivatali főnök igazolványa pótolja,
- d) egyetemi oklevélmásolatot,
- e) egyetemi lecekönyvet, kórházi szolgálati könyvet, szolgálati bizonyítványt,
- f) tudományos munkásságról szóló jegyzéket és a tudományos közléseket,
- g) munkaprogrammot, annak megjelölésével, hogy milyen összegre

van szüksége saját személye s milyenre dologi kiadásokra, annak megjelölésével, hogy hol szándékozik dolgozni,

h) az esetleges főnök véleményét zárt borítékban,

i) nyelvismeretre vonatkozó nyilatkozatot.

A beérkezett folyamodványokat szakemberekből álló bizottság bírálja meg és e bizottság javaslatának meghallgatásával adományozom az összeget, melyet titkárságom posta útján megküld és pedig a bizottság által javasolt s általam elfogadott részletekben.

Ha a munka időközben befejeződne, vagy megszakadna, az illető arról és a megszakítás okáról a bizottságnak jelentést tesz és a támogatás megszűnik.

A támogatás indokolt esetben több éven át is nyújtható.

Az összeg felhasználásáról s a végzett munkáról félévenként, esetleg évenként jelentést kell beküldeni az Orvosi Továbbképzés Központi Bizottsága elnökéhez: Grósz Emil dr. egyetemi tanárhoz, Budapest VIII., Üllői-út 26. címre.

Ugyancsak az Orvosi Továbbképzés Központi Bizottsága irodája írásbeli megkeresésekre felvilágosítást nyújt.

Budapest, 1938 január 15.

Herceg Esterházy Pál.